

รู้จักเหว

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ถาม-ตอบ ปัญหารธรรม วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๒

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ถาม : เรื่อง “ทำความดีทั้งเหว ลอยขึ้นมาเฉยเลย”

กราบเท้าหลวงพ่อกะเณร ผมกราบขอบพระคุณในน้ำใจของหลวงพ่อบานๆ ครับ ที่ช่วยตอบคำถามที่หนึ่งในเรื่อง “ทั้งเหวนเพชร” และช่วยตอบคำถามที่สองพร้อมด้วยแง่คิดกับตัวผมเพื่อปรับปรุงตัวเองต่อไปในเรื่อง “ยอมรับแล้วว่าผมผิด”

ในช่วงคืนวันอาทิตย์ที่ ๔ สิงหาคม ผมฝึกหัดทำความสงบของใจใหม่ หลังจากที่ทำผิดมาแล้ว โดยนั่งสมาธิกำหนดคำบริกรรมพุทโธ จิตเริ่มตั้งมั่น ไม่สงบถึงที่สุด ยังมีสติรับรู้ชัดถึงคำบริกรรมพุทโธ อย่างต่อเนื่อง สักพักหยุดคำบริกรรมพุทโธ เพราะมีคำว่า “ทำความดีทั้งเหว” ลอยขึ้นมาเฉยเลย

ฟังดูขี้มั่วๆ เหมามากๆ แปลกใจ เลยจับคำดังกล่าวมาพิจารณาดู พบว่า ความดีคือคุณ ความดี ความดีความชอบ คุณงามความดี ความดีงามเกิดจากการกระทำที่เป็นกรรมดี ผลที่ได้รับบุญกุศล ตัวเราให้ค่าความดีเป็นบวก เป็นสิ่งที่สูงส่ง เป็นสิ่งที่น่ายกย่องสรรเสริญเชิดชูบูชา ตัวเราถูกสอนมาว่า ความดีต้องอยู่เหนือความชั่ว ความดีต้องชนะความชั่วมาโดยตลอดไม่เคยถูกสอนว่าความดีเสมอกับความชั่วเลยสักครั้ง ความดีเป็นสิ่งที่ต้องอยู่คู่กับโลก เหมือนความดีที่อยู่คู่กับจิตใจของเรา การทำความดีทั้งเหวจึงเป็นเรื่องที่ยากมาก ยากอย่างไร

การทำความดีสำหรับผมเอง ผมต้องฝึก ต้องบังคับ ต้องกด ต้องข่ม ต้องยอม ต้องอดทน มีคำว่า “ต้องๆ” และการบังคับมากมายเต็มไปหมด

ทั้งเหวคือการกระทำที่ทำแล้วไม่คิดว่าเราจะได้ผลตอบแทนกลับมา ทำไปเถอะ ถมเหวถมเท่าไรก็ไม่เต็มเหว เหวบางทีก็ลึกมาก ขนาดของที่ทิ้งลงไปยังไม่ได้ยินเสียงสะท้อนกลับขึ้นมาเลย มันยากนะที่จะทำให้ยอมรับกับคำว่า “ทำความดีทั้งเหว” เพราะว่าความดีก็ยาก

อยู่แล้ว อย่างไรก็ตามจิตใจก็อยากได้อีกสักสัมผัสถึงผลของความดีอยู่บ้าง ไม่ว่าจะเป็นผลของความดีในรูปแบบไหน มากน้อยอย่างไร ให้หัวใจดวงนี้ชุ่มชื้นขึ้นขึ้นได้บ้าง

เอ๊ะ! ความดีที่ว่ามันดีอย่างไรหนอ เริ่มรู้สึกได้ว่าความดีมันเต็มไปด้วยความยึดมั่นตลอดเวลาเลยนี้ แถมยังมีการอยากรักษาความดีเอาไว้ด้วย และก็ยังอยากได้ความดีมาเพิ่มอีกๆ กว่าเดิม ต้องทำความดีเพิ่มขึ้นอีก เหมือนยังไม่หน่ายใจ

แล้วความชั่วล่ะ ความชั่วนี้ไม่อยากได้เลยนะ อยากอยู่ห่างๆ ไกลๆ ไม่เอาเข้ามาใกล้ ไม่เอา กลัวว่าถ้ามีความชั่วเข้ามา ความดีที่ได้มาจะแปดเปื้อนหม่นหมองไป ซึ่งก็เป็นความจริงอยู่อย่างนั้น จิตใจภายในก็ยอมรับเช่นนั้น

ทำความสงบของใจใหม่อีกครั้ง กำหนดคำบริกรรมพุทโธๆ ค่อยๆ รับรู้ถึงความสงบเย็น แต่ยังมีสติรับรู้ชัดถึงคำบริกรรมพุทโธๆ อย่างต่อเนื่อง ต่อไปสักพักใหญ่ก็ต้องหยุด หยุดคำบริกรรมพุทโธๆ อีก มีคำว่า “ทำความดีทิ้งเหวลอย” ขึ้นมากระทบอีกครั้ง จึงลองพิจารณาดูย้อนใหม่อีก ผลที่ได้เป็นดังนี้ครับ

๑. การทำความดีล้วนเกิดขึ้นจากจิตใจของเราเอง ร่วมกับเหตุและปัจจัยทั้งภายในภายนอกที่เกื้อกูลให้กับผู้กระทำ และรับผลจากความดี

๒. ความดี-ความชั่วเป็นสิ่งตรงข้ามกัน เกิดจากการเปรียบเทียบและแบ่งแยกจากจิตใจของเราเอง

๓. เป็นธรรมดาทั่วไปที่ทำได้แล้วต้องได้ดี แต่การให้คุณค่าในผลของความดีมากหรือน้อย ช้าหรือเร็ว ทั้งหมดล้วนเกิดจากจิตใจของเราเอง

๔. ความดีทั้งหมดที่เราทำ มีจิตใจของเราเป็นต้นเหตุ ล้วนเกิดจากจิตใจของเราทั้งหมดทั้งสิ้น

๕. ถ้าจิตใจของเรามีความอยากในการทำความดีทุกๆ ครั้งเป็นสิ่งที่ดี ควรกระทำอย่างยิ่ง แต่ถ้าเราคาดหวังในผลของความดีตลอดทุกครั้งที่ทำ จะเป็นผลทำให้เรามองไม่เห็นความดีในสภาพตามความเป็นจริง

๖. ความดีในสภาพตามความเป็นจริงที่ได้จากการพิจารณา คือ ความดีเป็นเรา เพราะความดีเกิดจากจิตใจและร่างกายของเรา แต่ความดีเป็นทุกข์ทันที ถ้าเราอยากได้ในผลของความดี และทุกข์จะเพิ่มขึ้นๆ อีก แต่ถ้าเราไปยึดในผลของความดี สุดท้ายผลของความดีต้องตกอยู่ภายใต้กฎของไตรลักษณ์เสมอ

สรุป การทำความดีที่แท้จริงคือการทำความดีที่ไม่หวังผลตอบแทนใดๆ เลย เป็นผลจากการแสดงออกของจิตใจและร่างกายที่อยู่เหนือความดี มีความเป็นอิสระจากความดีโดยแท้จริง ด้วยการมองเห็นความดีตามสภาพความเป็นจริง ไม่โยงยึด ไม่คาดหวังกับสองสิ่งคือ

๑. ไม่ยึดในการกระทำความดีนั้นว่า ความดีนั้นทำยากหรือทำดีนั้นทำง่าย แต่กลับมีความอยากความมุ่งมั่นที่จะทำความดีนั้นต่อไปๆ

๒. ไม่คาดหวังทวงถามถึงผลตอบแทนของความดีว่าจะได้อะไรกลับมาเป็นผลตอบแทน

สุดท้ายนี้ตัวผมระลึกได้ว่า ประโยค “ทำความดีที่แท้จริง” ได้เคยรับฟังมาจากหลวงพ่อกิ่งซึ่งมักใช้ประโยคนี้อยู่บ่อยๆ ในการเทศนาธรรมเกือบทุกๆ วันพระช่วงเช้า

ผลที่ได้จากการพิจารณาผิดพลาดประการใด กราบหลวงพ่ช่วยชี้แนะและแสดงธรรมให้เป็นທີ່ประจักษ์ด้วยครับ

ตอบ : อันนี้เป็นคำถามเนาะ คำถามนี้มันเกือบจะเหมือนวิทยานิพนธ์เลย แล้วต่อไปเนาะถ้าภาวนาไปแล้วถ้ามีสิ่งใดที่มันติดขัดขัดข้องแล้วค่อยเขียนมาถามกันใหม่ แต่คำถามเนาะเขียนมาบ่อยๆ มันทำให้เราไม่ได้ภาวนาด้วยตนเอง

ให้ภาวนาด้วยตนเองไง สิ่งที่เราภาวนาด้วยตนเอง โดยธรรมชาติ ธรรมชาติของมนุษย์ ที่ว่าโลกียปัญญา โลกุตตรปัญญา โลกียปัญญาคือปัญญาของโลกๆ คนจะมีสติปัญญามากน้อยแค่ไหนมันก็คิดได้ตามปัญญาของตน

ถ้าปัญญาของตนนะ ถ้ามีสติปัญญาดีมันก็คิดแต่เรื่องดีงาม พอคิดแต่เรื่องดีงามก็ขณลูก ขนลุกเลยนะ พอคิดเรื่องดีๆ “โอ้ย! นี่เป็นธรรมๆ” ไม่ใช่หรอก โลกียะล้วนๆ โลกียะล้วนๆ

พิสุจน์ พิสุจน์ด้วยการนะ พวกโยมกลับไปบ้านนะ แล้วฝึกหัดหายใจเข้านี้กพุท หายใจออกนี้โก พยายามหายใจเข้านี้กพุท หายใจออกนี้โก แล้วดูสภาพของจิตใจที่มันเปลี่ยนไป

สภาพของจิตใจมันไม่เปลี่ยนไปหรอก ใหม่ ๆ มันไม่เปลี่ยนไป แล้วมันต่อต้านด้วย โดยธรรมชาติของกิเลสมันต่อต้าน เวลาหายใจเข้านี้กพุท หายใจออกนี้โก มันจะบอกว่า “มึงจะทำทำไม อยู่ก็สบายอยู่แล้ว เงินทองก็มี ยศถาบรรดาศักดิ์ก็เยอะ ตำแหน่งหน้าที่มีพร้อม ลูกสมุนบริวารเยอะแยะ ไปทำทำไม ทำทำไม”...เอ็งตายหมดนะ เวลากิเลสมันต่อต้าน กิเลสมันบิดเบือน มันบิดเบือนอย่างนี้

เราบอกว่า เวลาหายใจเข้านี้กพุท หายใจออกนี้โก แล้วดูความเปลี่ยนแปลง ดูความเปลี่ยนแปลงของหัวใจของเรา ถ้าหายใจเข้านี้กพุท หายใจออกนี้โกนะ โดยข้อเท็จจริง โดยสัจจะความจริง มุมมอง ทศนคติเปลี่ยนหมดเลย ถ้ามุมมอง ทศนคติเปลี่ยนที่ดีขึ้น นั้นมันเกิดจากจิตได้สำนึก มันเกิดจากหัวใจที่แท้จริงของเรา

แต่ในปัจจุบันนี้เราคิดโดยอวิชชา คิดโดยความไม่รู้ แต่เพราะมีศรัทธา ศรัทธาในพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาสอนเรื่องไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย สอนเรื่องเหนือวิภูฏะ สอนเรื่องที่มีหัตถ์จรรย มหัตถ์จรรยมากจนเป็นเรื่องเรียบง่าย มหัตถ์จรรยมากจนตรวจสอบจากภายนอกไม่มี มหัตถ์จรรยมากจากหัวใจของเราเอง

ทุกคนมีความลังเลสงสัย ทุกคนอยากรู้ว่าเราเกิดมาจากอะไร ทุกคนอยากรู้ว่าตายแล้วเราจะไปไหน ทุกคนอยากรู้ว่าเราเกิดมานี้มีบาปมีกรรมมากน้อยแค่ไหน มันสงสัยไปหมดนะ

ธรรมะแก้ตรงนี้ ไม่ได้แก้ที่เรื่องอื่นเลย แก้ที่ตรงนี้ แก้ที่ความสงสัยในใจของคนคนนั้น

นี่ไง หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น หลวงตาพระมหาบัวท่านไปไหนท่านไปเอาใจของคน เอาใจของคน เอาใจของคนให้มันหายความสงสัยในชีวิต ให้มันหายสงสัยในการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย พระพุทธศาสนาสอนที่นี่ สอนที่เราไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย ตรงข้ามกับโลกที่เกิดขึ้น แก่ เจ็บ ตายนี้

พระพุทธศาสนาสอนถึงไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย

ไม่เกิด ไม่เกิด เรื่องตายไม่ต้องพูดถึง ไม่เกิดคือไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นอีกเลย ไม่เกิด จะไม่มีอะไรตามมาอีกเลย ไม่มีวิชา ไม่มีกิเลสมันก็ไม่เกิด ถ้าไม่เกิดแล้วมันจะไม่มีอะไรตามมา แต่ถ้ามันเกิดนะ พร้อมเลย เกิดแล้วก็แก่ แล้วมันก็ต้องเจ็บ แล้วมันก็ต้องตาย นี่ไง นี่ พระพุทธศาสนานะ

นี่จะบอกว่า โดยทั่วไปโลกที่เป็นปัจจุบันนี้เวลาไปวัดไปวาเพราะอะไร เพราะวิทยาศาสตร์มันเจริญ ทุกคนก็บอกว่า โอ้โฮ! ปัญญาชนรู้หมด พระไตรปิฎกท่องได้หมด ๙ ประโยค คุณสิ สังฆราชสา ๑๘ ประโยค สอบ ๙ ประโยคสองรอบ ๑๘ ประโยคด้วย

ศึกษาก็ศึกษาวิชาการที่เราเรียนกันอยู่นี้ไง เรียนวิชาการแต่กูอยู่นี้ กูรู้ กูเก่ง กูแน่ กูอยู่หลังวิชาการ กูเป็นเจ้าของ กูเป็นนักปราชญ์ มันไม่เคยเห็นตัวมันเองเลย จะเรียนมากเรียนน้อย ปฏิบัติมากน้อยขนาดไหนเหมือนกันหมด โลภียะทั้งหมด ใ้อัที่ว่า อันนี้เป็นโลภียะ อันนั้นเป็นโลภุตตระ...ไร้สาระ

ให้หายใจเข้านึกพุท หายใจออกนึกโธ หายใจเข้านึกพุท หายใจออกนึกโธ

ผู้ถามเขาเขียนมาถามที่แรกบอกว่า เขาแอบฟังเว็บไซต์เรามา ๕ ปี แล้วเขาปฏิบัติเก่งมาก เขาถึงชมเราไง เขาบอกว่าเขาฟังแหวนเพชรวงเดียวไม่ได้ แต่หลวงพ่อก็มีสิบวง โอ้ย! กูตกใจเลย เห็นไหม เขามองในทางโลกไง บอกว่า ผู้ที่ปฏิบัติแล้วจะมีแหวนเพชร จะมีทรัพย์

แต่ความจริงไม่ใช่ ทั้งๆ สละทั้งหมด ถ้ามีแหวนเพชรที่ไหน มีตัวตนที่นั่น ถ้ามีแหวนเพชรที่ไหน มีมานะทิฐิที่นั่น มีแหวนเพชรที่ไหน เพราะมันหวังไง มันกลัวแหวนเพชรมันหาย มันต้องย่ำคนอื่นเต็มที แล้วพอถึงที่สุดแล้วเขาทั้งหมดนะ

นี่พูดถึงว่า เราจะบอกว่า ผู้ถามเขาบอกว่าเขาแอบฟังเว็บไซต์มา ๕ ปี แล้วเขาปฏิบัติมา ๕ ปี แล้วเขาว่าเขายอดเยี่ยม เขามีแหวนเพชรนะ แหม! จะทิ้ง ทิ้งแสนยากเลย แล้วเขาบอกว่าหลวงพ่อก็มีสิบวงแน่ะ

เราบอกว่า ไม่ใช่ ไม่มีหรอก กูไม่มีสักวง ถ้ากูมีนะ กูจะต้องไปเฝ้าแหวนเพชรกู กูจะไม่รับแขกเลย เพราะกูกลัวแหวนเพชรกูหาย กูจะไปเฝ้าแหวนเพชรกูอยู่นั่น กูไม่มารับแขกหรอก

นี่เขาทิ้งหมดแล้ว แล้วพอเราบอกทำให้เขากลับมาพิจารณาใหม่ เขาถึงมาหายใจเข้านึ้กพุท หายใจออกนึ้กโง่ เขาถึงมีคำบริกรรมพุทโง่ พอเขามีคำบริกรรมพุทโง่ปั๊ มุมมองทัศนคติเขาเปลี่ยนหมดเลย

ถ้าจิตมันสงบ จิตมันเป็นสมาธิ เห็นไหม จิตสงบแล้ว จิตเป็นสมาธิแล้ว ถ้าฝึกหัดใช้ปัญญา จิตเห็นอาการของจิต อันนี้ต่างหากถึงจะเป็นโลกุตตรธรรม

โลกุตตระ หมายความว่า บุคคลคนนั้น จิตดวงนั้นเห็นจิตของตน แล้ววิปัสสนา การใช้ภาวนามยปัญญาคือปัญญารู้แจ้งแทงตลอดในจิตของตน รู้แจ้งแทงตลอดในวิชาในใจของตน นั้นถึงจะเป็นโลกุตตระ เพราะมันเหนือโลก

ฉะนั้นบอกว่า ไ้พุทโง่ๆ ที่คนเขาเหยียดหยาม เขาหมิ่นแคลน เขาดูถูกว่าโง่ว่าเง่า ว่าอยู่ป่าอยู่เขาหลับหูหลับตา มันจะรู้อะไรของมันนะ

แต่ถ้าใครฝึกหัดนะ หายใจเข้านึ้กพุท หายใจออกนึ้กโง่นะ มุมมอง ทัศนคติจะเปลี่ยน ถ้าเป็นจริงนะ เว้นไว้แต่มันเป็นไม่จริง มันเป็นไม่จริงตรงที่ว่า พุทโง่ หายใจเข้านึ้กพุท หายใจออกนึ้กโง่ ให้ทำอะไรก็ได้ ให้ไปฆ่าใครยังทำได้หมดเลย แต่ถ้ามาหายใจเข้านึ้กพุท หายใจออกนึ้กโง่ทำไม่ได้

ทำงานนะ ไอ้ไฮ! อาบเหงื่อต่างน้ำ สิ่งการนะ รถบริษัทบริหาร รถเข้าสืบค้นร้อยคันอยู่! บริหารได้หมดเลย แต่พอมานั่งหายใจพุทโง่ทำไม่ได้ ทำไม่ได้ แพ้ตัวเองตลอด

การหายใจเข้านึ้กพุท หายใจออกนึ้กโง่ ถ้าทำได้ นี่คือการชนะตัวเอง ชนะความคิดของตน แล้วถ้ามันปล่อยวางความคิดของตนจนเป็นอิสระ นั้นจะเป็นสัมมาสมาธิ สัมมาสมาธิคือธาตุรู้ ผู้รู้ที่ไม่พาดพิงอารมณ์

ฟังให้ดี ‘ไม่พาดพิงอารมณ์’

แต่ผู้ที่ปฏิบัติเขาบอกว่า ว่างๆ ว่างๆ ว่างๆ

ว่างๆ นี่ใครบอกว่าว่าง นี่คือการพาดพิงอารมณ์ว่าง แล้วเวลาเราศึกษากันมาแล้วว่าสมาธิเป็นความว่าง ธรรมะเป็นความว่าง เราก็สร้างอารมณ์ว่าเราคิดว่าว้างสิ ถ้าคิดไม่ได้ก็มองไปบน

ผู้ที่มาภาวนาฝั่งนั้นทั้งหมดส่วนใหญ่เราจะบอก อย่าคาดหวังว่าเราจะได้ ๕ ได้ ๑๐ อย่าคาดหวังว่าเราจะได้มรรคได้ผล แต่เราก็อยากได้จริงๆ นั่นแหละ แต่เราอย่าไปคาดหวัง อย่าไปหวัง แล้วเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนาไปให้มันเป็นข้อเท็จจริงตามนั้น

แล้วที่เราบอกว่า “แล้วเรามาทำอะไร”

เราจะตั้งใจไว้ให้ว่า เรามาภาวนานี้เราเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนาเพื่อถวายบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เวลาโยมมาทำบุญโยมต้องแสวงหาสิ่งที่เป็นวัตถุเป็นไทยทานมาทำบุญ เวลาเรานั่งสมาธิ เวลาในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่า เรามันเป็นบุญกิริยาวัตถุ เราจะทำ เราจะนอน เราจะตีแปลง เราจะเปิดแอร์หำร้อยตัว เราจะนอนให้สุขสบายอย่างไรก็ได้ นั่นมันสิทธิของเรา เราเสียสละ เสียสละกิริยาของเราที่จะสะดวกที่จะสบาย ที่จะนอนตีแปลง ที่จะเที่ยวเล่น มานั่งทำความสงบ นี่บุญ บุญเกิดตรงที่เราเสียสละกิริยาความสะดวกสบายของเรา เราเสียสละสิ่งที่เราจะนอนสะดวกสบายแล้วเรามาตั้งปฏิบัติ เราเอาร่างกายของเราและจิตใจของเราใส่พานบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั่งหายใจเข้านึกพุท หายใจออกนึกโธ

เราปฏิบัติเราพยายามนี้กว่า เราปฏิบัติบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

อย่าไปคิดว่าเราแน่ เราเก่ง เรายอด เราเยี่ยม เราจะเป็นเทวดา จะบรรลุธรรมพຼ້ນนี้แล้ว ...มิ่งภาวนาจนตายไม่ได้อะไรหรอก มิ่งภาวนาไปเถอะ ตายอยู่นั่นละ ก็เลสมันหลอกมึง

เราภาวนาปฏิบัติบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ ถ้าเราเดินจงกรมด้วยสติ ด้วยคำบริกรรม ด้วยปัญญาอบรมสมาธิ ถ้ามันสมควรแก่เหตุ เรามีเงิน ๑๐๐ บาท เราจะใช้หนี้ตามกฎหมายได้ ๑๐๐ บาท เราปฏิบัติบูชาเหตุที่มันสมบุญ ๑๐๐ เทียว ๑๐๐ คำบริกรรม ถ้ามันได้ผลถึงความสงบมา นั้นธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ มันมาแต่เหตุที่เรากระทำนั้น ถ้าเหตุที่กระทำนั้นมันสมควรแก่เหตุ ทำดีต้องได้ดี ทำชั่วต้องได้ชั่ว ทำเป็นสมาธิปฏิบัติถูกต้องดีงามแล้วมันต้องได้ผลของมัน

แต่ที่เราทำ เราทำเป็นพันเป็นหมื่นเป็นแสนเป็นล้านไม่เห็นได้อะไรเลย โอ้โฮ! รู้อย่างนี้ก็ไม่ทำก็ดี รู้อย่างนี้ก็เลิกทำตั้งแต่แรกแล้ว รู้อย่างนี้ก็ไม่มา รู้อย่างนี้ก็ไปเที่ยวสนุกดีกว่า เพราะอะไร เพราะอยาก คาดว่าจะได้

แต่ถ้าเราปฏิบัติบูชาของค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราปฏิบัติบูชาของค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่เราปฏิบัติจริง ๆ เราทำจริง ๆ ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ เรามีเงิน ๑๐๐ บาท ใช้หนี้ได้ตามกฎหมาย ๑๐๐ บาทแน่นอน เราหายใจเข้านี่พุท หายใจออกนี่โกเป็นสัจจะเป็นความจริง มันต้องให้ผลถึงความสงบแน่นอน

แต่ไม่ นี่ก็พุทโธหนึ่งแล้วนะ นี่ก็พุทโธสองแล้วนะ พุทโธมา ๕ วันแล้วนะยังไม่ได้เลย

แล้วส่วนใหญ่เยอะมาก วันศุกร์มาแล้ว ลางาน ไปคราวนี้ต้องสงบแน่ ๆ เลย มาถึงนะ รุ่งขึ้นมาหาเราแล้ว “หลวงพ่อก็อบตาย ไม่ได้อะไรเลย”

มันคาดมาตั้งแต่มันยังไม่มานู่นแน่ะ มันบอกมาคราวนี้ โอ้ย! จิตกูต้องแน่นแน่ จิตกูต้องดีงาม แล้วไม่ได้อะไรเลย นี่ก็เลสมันหลอก

เราปฏิบัติบูชาของค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปก่อน แต่เวลาเราปฏิบัติไปแล้ว ปฏิบัติจนเรามีสติมีปัญญาแล้วนะ เราจะบังคับ เราจะดูแล สิ่งได้หมด

หลวงตาท่านพูด สมานะ กำหนดเมื่อไหร่ได้เมื่อนั้น

หลวงตาตั้งใจเมื่อไหร่ได้เมื่อนั้น มันชำนาญไหม เหมือนนายช่างใหญ่เขาเคยทำงานมาจนหลับตาทำได้ คนที่เขาหลับตาทำได้ เขาทำอะไรก็ได้ นายช่างรถเขาฟังเสียงเครื่องรู้เลยว่ารถอะไรเสีย เพราะเขาชำนาญของเขา

นี่ก็เหมือนกัน เราพิจารณา เราปฏิบัติของเราต่อเนือง ๆ พอจิตมันสงบแล้วนะ เดี่ยวมันจะเสื่อม เสื่อมเพราะอะไร

เสื่อมเพราะกิเลสในใจของเรามันเป็นเจ้าวัฏจักร มันไม่ยอมให้เราพ้นจากมันไปหรอก ถ้าวันไหนเราทำสมาธิได้นั้นแสดงว่ากิเลสมันผลอ พุคอย่างนี้เลย จริง ๆ กิเลสมันผลอ พอกิเลสมันผลอกก็สงบทีหนึ่ง แล้วพอทีนี้กิเลสมันรู้ตัวแล้ว โอ้โฮ!

เราเผลอไปที่หนึ่งนะ หัวใจดวงนี้ได้สัมผัสธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 รสของธรรมชนะซึ่งรสทั้งปวง หัวใจดวงนี้มันฝักใฝ่มันอยากได้แน่นอน มันก็ต้องพลิกแพลง
 พยายามพลิกแพลงทำให้เราล้มลุกคลุกคลาน

กิเลสมันเผลอเท่านั้นนะ ที่เอ็งสงบๆ กันนั้นนะ กิเลสมันเผลอ พอมันตั้งตัวได้นะ มึงเดิน
 จงกรมไปเลยอีกเดือนก็ไม่ลง

เราจะบอกว่า จิตมันเจริญแล้วเสื่อม แต่ถ้าผู้ชำนาญนะ มันเจริญแล้วเสื่อมเพราะอะไร
 สิ่งที่ทำแล้วมันไม่ลงนั้นมันเป็นบทเรียน พอมันมีบทเรียนบ่อยครั้งเข้าๆ มันเข็ดนะ พอมันเข็ด
 นะ วางหมดเลย เพราะภูคคิอย่างนี้ทุกข์ฉิบหายเลย ต่อไปไม่เอาแล้ว

บูชาพระพุทธเจ้า บูชาพระพุทธเจ้า แล้วขัดเต็มทีเลย แล้วพอบูชาพระพุทธเจ้าไป มันจะ
 ดีบ้างไม่ดีบ้าง เราเห็นแล้ว มันจะดีบ้างไม่ดีบ้าง ดีนี้เพราะอะไร ไม่ดีเพราะอะไร ตั้งอารมณ์
 อย่างไร พุทโธละเอียดยหรือไม่ละเอียดย กินข้าวมากหรือน้อย กินข้าวมันมีแต่หมูหรือเปล่า หรือ
 กินข้าวมีแต่ข้าวเปล่าๆ

กินข้าวก็มีผลกับการปฏิบัติ ถ้าพลังงานมันเหลือใช้ ตอนนี้นำไฟตเนสกันเต็มทีเลย ถ้า
 พระกินมันก็จะสม ใครกินไขมันมากมันก็จะสมมาก ใครกินไขมันน้อยมันก็จะสมน้อย การ
 สะสมน้อย ธาตุขันธ์ไม่ทับจิต การที่สะสมมากธาตุขันธ์ทับจิต

ฉะนั้น พระปฏิบัติเขาถึงผอมแห้งแรงน้อยไป แต่เกร็งนะ เนื่อๆ ทั้งนั้น ไม่มีไขมัน เขา
 ควบคุมอย่างนั้นเพราะอะไร เพราะมีสติ เพราะมีสติ เพราะเห็นเหตุเห็นผล

เราจะไปทุกข์ไปยากไปเหนื่อยนะ อร่อยที่ลิ้น ภาวนาเกือบตาย มีสติสัมปชัญญะ
 ควบคุมลิ้น เออ! ภาวนาคล่องตัวขึ้น ดีขึ้น

เราจะบอกว่า ผู้ที่ชำนาญเขามีสติสัมปชัญญะควบคุมแม้แต่ความคิดนะ เฮ้ย! ไม่เอา ไม่
 คิด คิดอย่างนี้ไม่ได้ คิดแต่พระพุทธเจ้า ตรีกในธรรมะของพระพุทธเจ้า คิดถึงหลวงปู่มัน

เขาจะคุมความคิดไม่ให้คิดออกนอกกลุ่มนอกทางทั้งวันๆ เลย

หลวงตาบอกว่า วัวผูกไว้ สติสัมปชัญญะผูกจิตไว้ อย่าปล่อยไป

ว้าว อีสานเขาเลี้ยงวัวปล่อย เขาปล่อยในป่า ถึงเวลาแล้วเขาเอาเกลือไปหยอดให้มันมากิน แล้วถึงเวลาเขาจะไปจับมาใช้งาน เขาต้องไปหาในป่า

เราปล่อยให้มันคิดตามสบายเหมือนวัวปล่อย วัวนี้เราปล่อยตามสบายเลย โคถึก แล้วพอเวลากลางคืนมันจะพุทโธๆ จะไปงูมันมาง มึงหาเถอะ ไม่เจอหรอก

แต่ถ้าเราควบคุม คิดนู่นก็ไม่ได้ เราควบคุมดูแลไว้คือเราผูกไว้กับพุทโธ ผูกไว้กับสติ

คนที่ภาวนามันจะมีสติไปเรื่อยๆ แล้วถ้าเป็นจริงนะ ประสบการณ์มันจะสอน กิเลส มันจะบีบปัสายไฟ มันจะข่มเหงหัวใจของมึงจนกว่ามึงจะมีสติมีปัญญาแก้ไขมันมึงถึงจะรู้ มึงถึงจะเห็นคุณค่า แล้วมึงจะเห็นข้อวัตรปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นของเลิศ เป็นของที่ควรถนอมควรรักษา คนมันเห็นโทษมันถึงจะเห็นคุณ

ไฉนมันไม่เห็นคุณใจ “โธโธ! อะไรก็ไม่ได้ อะไรก็ไม่ได้ ไม่ได้ทั้งนั้นเลย” เพราะมันยังไม่เห็นโทษ มันก็ไม่รู้ว่าอะไรที่จะเป็นคุณกับมัน สิ่งที่เป็นคุณ มองเห็นว่าเป็นโทษ สิ่งที่เป็นโทษมันมองเห็นว่าเป็นคุณ

สิ่งที่เป็นโทษ ขี้เกียจขี้คร้าน กินอ้วนนอนอ้วนเหมือนหมู ทำอะไรความสะดวกสบาย มันว่าเป็นคุณนะนะ แต่มาภาวนาเถอะ หัวทิ่มบ่อ ไม่มีสิทธิ์หรอก

นี่พูดถึงพุทโธนะ เราเห็นคุณค่าของคำบริกรรม เราเห็นคุณค่าหายใจเข้านึกพุท หายใจออกนึกโธ

นักกีฬา นักกีฬาหรือผู้ที่ออกกำลังกายทุกอย่าง พื้นฐานของมันไง พื้นฐาน พื้นฐานของการประพฤติปฏิบัติ หายใจเข้านึกพุท หายใจออกนึกโธ เป็นพุทธานุสติ เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ แล้วถ้ามันไม่มี นักกีฬาทุกชนิดไม่มีความฟิต แข่งไม่ได้ นักกีฬาทักษะดีมากเลย ไม่เคยซ้อมเลย ขึ้นไปก็แพ้

พุทโธๆ ดูแลหัวใจตลอด แล้วกรรมฐาน นักปฏิบัติพุทโธตลอด

นี่พุทโธ พูดถึงคำว่า “พุทโธๆ” พุทโธนี่ยืนยัน

ใครมาหาเรานะ จะภาวนาส่งทุกข์จนเข็ญใจอย่างไร “หลวงพ่อกี้”

พุทโธๆ

พอพุทโธไปแล้วนะ จิตมันดี จิตมันสว่าง จิตมีพลังงานแล้ว คนนะ มีสติสัมปชัญญะมันจะรู้ถูกรู้ผิดหมด แค่อึดตั้งมั่นนี้รู้หมดเลยว่าเรานี้ดีหรือชั่ว แล้วควรทำอะไรต่อไป

ใครจะส่งขนาดไหน พุทโธๆ

นี่ย้อนกลับมาคำบริกรรมพุทโธๆ คำว่า “พุทโธ” เสร็จแล้วเขาบอกเลยนะ พอพุทโธไปแล้ว พอมันวางคำพุทโธ มันมีคำลอยขึ้นมาเลยนะบอกว่า “ให้ทำความดีทิ้งเหว” มันพุดขึ้นมาเฉยเลย แล้วเขาเขียนเองนะ ฟังดูเหมือนมันขี้ไม้ๆ มันขึ้นมาได้อย่างไร

ธรรมมันเกิดนะ คนทุกคนมันไผ่ดีทั้งนั้นนะ คนไผ่ดี คนคิดดีใจ แต่มันหายใจเข้านี้กพุทหายใจออกนี้โก เวลารวมมันผูกใจ “ทำความดีทิ้งเหว”

ทำความดีเป็นความดีใจ คนทำความดีทิ้งเหว ครูบาอาจารย์ หลวงปู่ดื้อนั่งสมาธิ ๗ วัน ๗ คืน หลวงตาพระมหาบัวท่านภาวนาอยู่ในป่าในเขา ใครเห็นการเดินจงกรมไม่ได้ มันไม่ขลัง

ทำความดีของครูบาอาจารย์ท่านไปแอบทำในถ้ำ ในเขา ในป่าลึกๆ ไม่ให้ใครรู้ใครเห็นนะ เพราะถ้ามันรู้มันเห็นแล้วมันจะอึดี้ มันจะอยากมีความมอหังการ ครูบาอาจารย์เราทำปิดทองกันพระทั้งนั้นนะ นี่ทำดีทิ้งเหวๆ

โทษนะ มันเหมือนนิสัยเรา เวลาถ้าคนมาโดยมารยาทนะ เราก็เห็นดีเห็นงาม แต่ถ้ามาโดยมารยา อึดี้หึม! ภาษาเรานะ มันจะด่าเขา มันจะหลุดเลยนะ ต้องกดไว้ล่ะ เปื้อน เปื้อนมาก เพราะอะไร

เพราะความดีก็คือความดี เอ็งทำความดีเอ็งได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ ความดีของใครของคนนั้น เจตนาใครทำของคนคนนั้น ไม่ต้องมีมารยาสาไทย แล้วมารยาสาไทยนี้ ใ้อโฮ! สะอิดสะเอียน

เพราะมันฝึกมาอย่างนี้ไง มันทิ้งเหวๆ ไม่ต้องการใดๆ ทั้งสิ้น ทำความดีทิ้งเหว แล้วเราเน้นย้ำตลอด ทำความดี ความดีเป็นของเราอยู่แล้ว แล้วทิ้งเหว เขาเรียกว่าภาวนาหูก ผู้ให้ให้

ด้วยความสะอาดบริสุทธิ์ แล้วผู้รับรับด้วยความสะอาดบริสุทธิ์ ความบริสุทธิ์-ความบริสุทธิ์มันมาถึงกัน อู้อู!

บุญที่ว่าทำบุญได้บุญ...ไม่ใช่หรอก

ทำบุญทั้งเหวได้บุญที่สุด ทำแล้วไม่ต้องการให้ใครรู้จัก ทำแล้วไม่ต้องให้ใครรับรู้ ทำแล้วไม่ต้องการใดๆ ทั้งสิ้น ผู้รับรับแล้วเป็นประโยชน์ จบ เป็นประโยชน์นะ แล้วไม่ให้เสียหายแม้แต่เม็ดหินเม็ดทราย เพราะอะไร

อยู่กับครูบาอาจารย์มานะ สิ่งที่เขาจะได้มาลงทุนลงแรงนะ หลงตาเวลาท่านพูด คุณสิ เขาอยู่กระต๊อบห้องหอ ได้ ๕ ได้ ๑๐ ขึ้นมา เข้าขึ้นมา มาใส่บาตร เวลาใส่บาตรเขาต้องเอาของดีที่สุดของเขามาใส่

ไอ้พระไปบิณฑบาต เวลาบิณฑบาตนะ พระอยู่ตึกอยู่ร้าน เครื่องยนต์กลไกเต็มวัด แล้วก็ไปบิณฑบาตกับห้องหอ ไปบิณฑบาตเขามา แล้วมาถึงวัดดูความอยู่ของพระ อยู่โดยตึกโดยร้าน เครื่องยนต์กลไกเต็มวัด ไม่เห็นใจเขาเลย

ท่านพูดแล้ว แฮม! สะเทือนใจมาก ท่านก็รับไม่ได้ ใครก็รับไม่ได้ ถ้ารับไม่ได้

สิ่งที่ว่า ถ้าเจตนามั่นดีงามมันเป็นความดีงามทั้งสิ้น ความดี ทุกคนต้องการความดีใช่ไหม พระบวชมาแล้วพระก็ต้องการทำคุณงามความดี โยมมาก็อยากได้บุญได้กุศลเพื่อหัวใจของเราให้มันมีสติปัญญาขึ้นมา นี่ปฎิภาห แล้วมันสมบูรณ์แบบในตัวของมันอยู่แล้ว

แล้วทำบุญอะไรจะได้ประโยชน์

แฮม! จะอย่างนั้นๆ

ไอ้นั่นมันวัฒนธรรม วัดกุฎีดีกว่าวัดมิ่ง ทำบุญกับกุมากกว่าทำบุญกับมิ่ง

ไอ้โฮ! ทั้งเหวดีกว่า ไม่ต้องยุ่งกับใครเลย

ไอ้หนูพูดถึงว่าทำบุญทั้งเหวนะ

ฉะนั้น เขาบอกว่า เวลาพอมันผุดขึ้นมาแล้วเขาก็คิดของเขา ความดีคือความดี ขนาดความดีของเขา เขาบอกว่า ถ้ามันจะตักบาตร ต้อง จะทำอะไรก็ต้องๆ คือต้องบังคับทั้งหมดเลย แล้วจะทิ้งเหวได้อย่างไร ขนาดจะทำยังต้องเข็นเต็มทีเลย แล้วทำความดีแล้วจะมาทิ้งเหวอีก มันก็เลยทำไม่ได้

แต่เราทำอย่างนี้จนเป็นนิสัยนะ มันไม่ให้กิเลสมันหลอก คนเราตั้งใจความดีทั้งสิ้น เวลากิเลสมันหลอกก็เหมือนผู้ที่ภาวนาที่จะไปวัดนี้ไง “ไปคราวนี้ต้องสงบแน่ๆ เลย” เห็นไหม มันหลอกตั้งแต่ต้น

นี่ก็เหมือนกัน “ไปวัดคราวนี้นะ กูจะใส่บาตร หลวงพ่อต้องยิ้มให้กูก่อน หลวงพ่อต้องชมกูนะ แหม! โยม แหม! โยมใส่บาตรมันจะได้บุญเยอะนะ ถ้าหลวงพ่ไม่พูดนะ กูไม่ใส่ กูกลับบ้านเลย กูไม่ให้หลวงพ่อกินด้วย”

พอมันตั้งแง่แล้วมันไม่ได้อะไรหรอก

แต่ถ้ามันทิ้งเหวนะ มันไม่ต้องสนใจเลย ไม่ต้องใส่ใจก็ได้ ฝากคนอื่นใส่

หลวงตานิสัยท่านเด็ดขาด แล้วมันมีอยู่ ชาวมหาชัยนี่แหละส่งพวกกุ่มหอยปูปลาเข้าไปที่ครัวบ้านตาด ส่งไปหลายปีนะ สุดท้ายแล้วเวลาท่านมากรุงเทพฯ ท่านไปเยี่ยมถึงบ้านเลย ท่านอยากเห็นว่าไอ้เนี่ยมันใครวะ

ส่งพวกปลา พวกอะไรไปที่ครัวบ้านตาดสมัยก่อนนั้นนะ ส่งไปเรื่อย นี่เขาทำความดีทิ้งเหวไง เขาส่งมาโดยเขาไม่ได้แสดงตัวอะไรเลย

เวลาหลวงตาท่านลงมากรุงเทพฯ นะ ท่านพูดเอง ท่านเล่าให้เราฟัง ท่านบอก ไปบ้านเขาเลย นี่เพราะน้ำใจของเขาไง ถ้ามันเป็นจริง มันเป็นอย่างนั้น นี่พูดถึงว่าความเป็นจริงนะ

ทีนี้เขาบอกว่า ถ้า “ทำดีทิ้งเหว” มันเกิดขึ้นมา เขาบอกว่ามันเป็นสิ่งที่ยาก สิ่งต่างๆ

แต่มันเป็นวัชชีนนะ ทำดีทิ้งเหวเป็นวัชชีนป้องกันกิเลสเลย อย่าให้กิเลสมันยั่วเย้าๆ ทำอะไรก็แล้วแต่ตามสิทธิของเรา มันจะชี้เราทั้งนั้นนะ ถ้าทำบุญทิ้งเหวนี้วัชชีนป้องกันไม่ให้กิเลสมันยั่วเย้าๆ ในใจของเรา

ถ้ามันยั่วเยี้ยๆ แล้วนะ มันว่า ทำนู่นก็ไม่ได้ ทำนี่ก็ไม่ได้ ทำนู่นคนเขายังไม่ชมเราเลย ทำนี่ก็อย่างนี้ นี่มันยั่วเยี้ยไง ถ้าทิ้งเหวแล้วนะ วัดขึ้นป้องกันไม่ให้กิเลสมันมาตอด ไม่ให้กิเลสมันมากัดหัวใจเรา นี่มันยั่วเยี้ยมทั้งนั้นนะ แต่มันต้องฝึกหัดๆ ฝึกหัดจนมันเป็นจริงขึ้นไป

ทีนี้คำถามนะ ข้อ ๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. มันก็เป็นสติปัญญาของเขา แล้วสติปัญญาของเขา ปัญญาอะไร เราจะบอกว่ามันหายาๆ แล้วมันจะมีปัญญาอย่างกลาง แล้วมีปัญญาอย่างละเอียด มันจะมีปัญญามากขึ้นไปกว่านี้

แล้วถ้ามันมีปัญญามากขึ้นไปกว่านี้นะ เราจะบอกว่า พยายามฝึกหัด อากาสิโก เรียกร่องสัตว์ทั้งหลายมาดูธรรม ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติถ้าจิตใจมันนิ่งงันแล้วนะ เรียกร่องสัตว์ทั้งหลายมาดูธรรม

เราจะบอกว่า ไม่ต้องเขียนมาหรอก ให้มันฝึกหัดใช้ปัญญามากขึ้นๆ

ถ้าเขียนมา สิ่งที่เราเขียนมานี้เราเห็นด้วย เห็นด้วยกับสิ่งที่ว่า พุทโธ ให้หายใจเข้านึกพุท หายใจออกนึกโธ ให้มันเป็นสัจจะเป็นข้อเท็จจริง อย่าไปจินตนาการแล้วคิดเอาเอง

ก่อนหน้านั้นมา ๕ ปี ๖ ปีคิดเอาเอง จินตนาการเอาเอง แล้วก็ไปเทียบเคียงกับตำราในพระไตรปิฎก “เหมือนกันเลยๆ เราคิดเก่ง เราคิดเหมือนพระพุทธเจ้า มันยั่วเยี้ยม...” ไร้สาระ

มันเป็นเรื่องธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อจินไตย ๔ พุทธวิสัย ปัญญา พระพุทธเจ้านี้ยั่วเยี้ยมอยู่แล้ว แล้วเราก็คิดภาษาเรา คิดเปรียบเทียบเฉยๆ

แต่ถ้ามาหายใจเข้านึกพุท หายใจออกนึกโธ เวลามันเกิดปัญญามันเป็นปัญญาของเรา บัจฉิตตัง เกิดเฉพาะตน สันติภูมิจิโก รู้แจ้งในตน บัจฉิตตัง รู้จำเพาะตน สันติภูมิจิโก เวลามันเกิดขึ้นมา ปัญญาอย่างนี้ต่างหาก พระพุทธเจ้าปรารภอย่างนี้

เวลาพระพุทธเจ้าพูดกับพระอานนทที่ใจ ตอนที่จะนิพพาน มีคนมาบูชาท่านเต็มไปหมดนะ ท่านบอกพระอานนทนะ “อานนท เธอบอกเขาเกิด ปฏิบัติบูชาเราเกิด ปฏิบัติบูชาเราเกิด อย่างบูชาด้วยอามิสเลย ปฏิบัติบูชาเราเกิด”

เพราะการปฏิบัติบูชาเวลามันเกิดผลที่หัวใจมันจะเป็นสัจจะ ผลที่เกิดขึ้นจากหัวใจ ที่ไปเอาใจเขาๆ นี่สันทิฏฐิโก เกิดขึ้นจากใจของเขา

พระพุทธเจ้าปรารภณารือสัตว์ชนสัตว์ รือสัตว์ชนสัตว์คือจิตที่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะชนสัตว์ตรงนี้ ชนสัตว์คือชนหัวใจของคน ไม่ใช่ไปชนทรัพย์สมบัติ ชนหัวใจของคน

ฉะนั้น ให้ปฏิบัติไปเนาะ เพราะเขียนมาติดพันมา ๓ รอบ

ให้ปฏิบัติบูชา ปฏิบัติบูชา แล้วความคิดความเห็นถ้ามันเป็นปัจเจกตั้ง เป็นสันทิฏฐิโก มันเป็นโลกุตตรธรรม โลกุตตรธรรมคือธรรมเหนือโลก

ขนาดผู้เขียนยังบอกเลยนะ ขนาดจะทำความดียังต้องๆๆ แล้วทำความดีทิ้งเหวนี้แหล่ะ! มันยากเหลือเกิน

อย่างที่ว่านี้ มันเป็นวัชชีนป้องกันไม่ให้กิเลสมันเห่อเหิมทะเยอทะยานบนหัวใจนะ ภาวสวะคือภพ คือหัวใจ ภาวสวะมันมีวิชชาสถิตอยู่บนหัวใจของเรา ภาวสวะเป็นที่สถิตของมาร มารมันอยู่กลางหัวใจนี้ แล้วเราคิดอะไรก็แล้วแต่ มารเอาไปกินหมดนะ แล้วเราทำความดีทิ้งเหวๆ เราก็ปกป้องดูแลรักษาของเรา เราต้องชนะมาร แต่กว่าจะชนะมารนะ คางเหลืออง แต่คางเหลือองก็ทำ

งานอะไรไม่ยากเท่าเอาชนะตัวเองหรอก การปฏิบัติบูชาคือการชนะตน แล้วไม่ชนะธรรมดานะ การชนะตนแล้วยังต้องฆ่ากิเลสอีก

เวลาฆ่ากิเลส เห็นไหม หลวงตาเวลาท่านปฏิบัติเต็มที่ของท่าน ท่านบอก “ถ้าไม่เราตายก็ต้องกิเลสตาย เอาตายเท่านั้นเข้าแลก”

ปฏิบัติด้วยการทุ่มเท มีตายกับกิเลสตายเท่านั้น ถ้ากิเลสอยู่ เราต้องตาย เราต้องตาย สู้ด้วยกำลังเลย สู้ด้วยสุดความสามารถ ถ้ากิเลสอยู่ เราต้องตาย เอาตายแลก

แล้วสุดท้ายท่านพูดเอง ท่านเทศน์บ่อยในเทปนั้นแหละ “สุดท้ายแล้วกิเลสตาย” ท่านพูดเอง “สุดท้ายแล้วกิเลสตาย”

ท่านเป็นครูบาอาจารย์ของพวกเขา พ่อแม่ครูจารย์พระมหาบัว เอวัง